

מליחה במנחות (מנחות כ)

גליון 484

בדרף יט. ואמר רב כל מקום שהחזיר הכתוב בתורת מנחה אינו אלא לעכב. ובסוף דף יט: מתקיף לה רב הונא הרי מלח דלא תנא ביה קרא ומעכבא ביה, דתניא ברית מלח עולם הוא שתהא (דרף כ.) ברית אמורה במלח דברי ר' יהודה. ר' שמעון אומר נאמר כאן ברית מלח עולם הוא ונאמר ברית כהונת עולם, כשם שא"א לקרבנות בלא כהונה כך א"א לקרבנות בלא מלח. אמר רב יוסף רב כתנא דידן ס"ל דאמר לא מלח כשר. א"ל אביי אי הכי לא יצק נמי, לא יצק כלל אלא לא יצק כהן אלא זר, ה"נ לא מלח כהן אלא זר. א"ל וכי תעלה על דעתך שזר קרב לגבי מזבח. ואי בעית אימא כיון דכתיבא ביה ברית כמאן דתנא ביה קרא דמיא. רב אמר שיש כלל במנחות שאם לא שנה עליו הכתוב, אינו מעכב. והקשה רב הונא דמלח אע"פ שלא שנה בו מעכב דהא לר' יהודה ור' שמעון המלח מעכב. ותירץ רב יוסף שזה מחלוקת תנאים, דלמשנתנו אין המלח מעכב, ורב ס"ל כתנא דידן. והקשה אביי דהא במשנה כתוב גם לא יצק כשר, ונתבאר לעיל שאין כוונת המשנה שלא יצק כלל אלא דלא יצק כהן אלא זר, והיציקה מעכבת, וא"כ גם במלח יתכן שכוונת המשנה דאם לא מלח כהן אלא זר כשר, ולעולם מלח מעכב. ודחה רב יוסף דבמלח לא יתכן לפרש דמלח זר דהא מולחים בראש המזבח ואסור לזר לעלות למזבח. וע"כ דכוונת המשנה דלא מלח כלל, ובכל זאת כשר כי המליחה אינה מעכבת, וכן סובר רב. ואי בעית אימא דרב מודה דמלח מעכב למרות שלא כתוב פעמיים כי כתוב ברית, וברית מחייבת כאילו תנא ביה קרא (כמו לשון חוקה או תהיה).

ונחלקו האחרונים בביאור התירוץ האחרון של הגמ'. דבתוס' רעק"א כתב דעדיין יש מחלוקת בין המשנה להברייתא אלא דרב מצי סבר כהברייתא מדכתיב ברית אבל למשנה ודאי מלח לא מעכב. אבל בשפת אמת כתב דלפי התירוץ האחרון לכו"ע מלח מעכב, ומה שכתוב במשנה לא מלח, הכוונה שלא מלח כהן אלא זר, ולמרות שאסור לזר לעלות למזבח, אם עלה ומלח המנחה כשרה או שמלח למטה מן המזבח שגם זה כשר בדיעבד. וכן כתב ברמב"ם בפירוש המשנה שלא מלח כהן אלא זר, היא כשרה. אמנם יש לומדים דלא יתכן שמלח זר, ואפי' אם יעלה למזבח יהיה פסול, ועי' שטמ"ק. וי"א שהיות ומקמיצה ואילך בעינן כהן אם מלח זר פסול. ולפי"ז בהכרח המשנה ס"ל דמלח אינו מעכב. והנה הרמב"ם (פ"ה איסורי מזבח הי"א) כתב מצות עשה למלוח כל הקרבנות קודם שיעלו למזבח וכו' (ובהל' יב) הקריב בלא מלח כלל לוקה וכו' ואע"פ שלוקה הקרבן כשר והורצה חוץ מן המנחה שהמלח מעכב בקמיצה שנאמר ולא תשבית מלח ברית אלקיך מעל מנחתך.

והקשה בכס"מ דמשמע מהגמ' דבכל הקרבנות מעכב מלח. ותירץ דהרמב"ם גרס כמו שכתבו התוס' (בד"ה הרי מלח וכו') מלח ברית (הכתוב במנחה ולא הפסוק ברית מלח עולם שנאמר לגבי מתנות כהונה) דהשתא לא אמרינן דמעכב אלא במנחה. ואע"ג דמדברי ר"ש משמע דבכל קרבנות מיירי איכא למימר דלר' יהודה לא מיירי אלא במנחות, נקטינן כוותיה, דבהא פליגי ר"ש ור' יהודה, ולאפוקי מרש"י דלא פליגי אלא משמעות דורשין איכא בינייהו. ופסק דלא כסתם משנה וכן כתב במהר"י קורקוס.

ובלח"מ כתב דאפשר לפרש דגם אליבא דהמשנה מליחה מעכבת ולא מלח אלא זר וכהשפת אמת, דאולי מלח למטה. אלא שהקשה על הרמב"ם מנין לו דרק במנחה מעכבת דאי ילפינן ממנחה החיוב של מלקות, נילף גם עיכובא ממנחה.

ובמקדש דוד (סי' יג) תירץ דלא מצינן למילף שאר קרבנות ממנחה דליעכב, דזה דמעכב במנחה גופא הוא משום דילפינן בגז"ש ברית ברית כדאמרינן בסוגיין א"כ א"א למילף שאר קרבנות ממנחה בהיקש דדבר הלמד בגז"ש אין חוזר ומלמד בהיקש אבל לענין מלקות דכתיב במנחה גופא שפיר ילפינן שאר קרבנות ממנחה. ולפי דבריו הרמב"ם פסק כר' שמעון שהלימוד הוא מגזירה שוה.

גם בקרן אורה כתב דמשמעתין מוכח דאין שום חילוק בין מנחה לשאר קרבנות אלא דבשאר קרבנות הקרבן כשר (בלי מליחה) כיון שהדם נזרק כהלכתו, ואפילו לא הוקטרו האימורין כלל כשר חוץ מן המנחה שהמלח מעכב בקמיצה, דבלי מלח הוי כלא הקטיר הקומץ ונפסלה לגמרי. וכן כתב החפץ חיים בזבח תודה אלא דהקשה דלפי"ז גם בלבונה תהיה המליחה מעכבת, ולמה הזכיר הרמב"ם רק הקומץ ונשאר בצ"ע. אבל בקרן אורה כתב להדיא שגם לבונה ומנחת כהנים ומנחת נסכים בלא מלח פסולין.

ובזכר יצחק (סי' מה) ביאר בשיטת הרמב"ם, ששני דברים יש בדין מלח, האחד שמעשה המליחה היא המצוה, ולו למשל נפל מלח על הקרבן מעצמו אין בזה כלום. ושנית דאסור להקריב קרבן שאינו מלוח, ולזה סגי אף אם נפל מעצמו. והבט וראה כי הרמב"ם ז"ל הביא דין המלח בהלכות איסורי מזבח ששם המקום לכל מה שאסרה התורה למזבח, וגם קרבן שאינו מלוח הוא איסור למזבח. ולזה כתב המקריב בלא מלח כלל לוקה ולא אם הקריב ולא מלח. ואם זר מלח גם אפשר להקריב. ונידון הגמ' שזר אינו קרב למזבח הוא רק משום שרצה לומר שמצות מליחה מעכבת אבל לפי המסקנה המלח מעכב ולא המליחה.

ולכן כתב הרמב"ם שבמנחה (בלא מלח) לא הורצה כיון שנעשה איסור בהקרבתה שלוקה על זה, והוי מצוה הבאה בעבירה, וכל שיש כאן איסור אינו מרצה. וזה שייך רק במנחה דהאיסור הוא בהקטרת הקומץ אבל בכל שאר הקרבנות דאין המלח כי אם בשיריים לא מצינו בהם פסול של מצוה הבאה בעבירה.

וכעין זה ביאר במשנת רבי אהרן (מנחות סי' ח) דיש שני דינים, הראשון עבודת המליחה דילפינן מוכל קרבן מנחתך במלח תמלח, והדין השני הוא הקרבת הקרבן, שיקריב במלח, וע"ז קאי הלאו דלא תשבית. והא דמעכבא הוא רק דין ההקרבה במלח, שאם משבית הקרבן פסול אבל עבודת המליחה אינה מעכבת ולכן בזר לא פסל, דסוף סוף נתקיימה ההקרבה במלח. והוסיף לבאר דהרמב"ם נקט כלישנא בתרא בגמ' דעיכובא דמלח כתוב רק בהקרבה דכתיב ברית במלח.

הזכר יצחק למד שיש מצוה למלוח ואיסור להקריב בלי מלח, ולכן אם הקריב בלי מלח פסול משום מצוה הבאה בעבירה אבל רבי אהרן למד שהדין השני הוא שההקרבה במלח והיא מעכבת ולכן בלי מלח פסול.

ובחי' הגרי"ז (דף סז:) הביא דהרמב"ם בספר המצות (שורש יב) כתב דמלח בקרבנות נחשב למצוה בפני עצמה דאין זה חלק מהעולה או מהחטאת אלא זה מצוה כללית למלוח כל הקרבנות, ומשו"ה יש לחשבה למצוה בפני עצמה. ואח"כ תמה שם על הבה"ג שמנה יציקה ובלילה ומלח למצות בפני עצמן, דהלא כל זה נכלל במצות המנחה. והקשה הגרי"ז דדברי הרמב"ם לכאורה סתרי אהדדי דמתחילה כתב דמלח חשיב למצוה בפנ"ע ואח"כ תמה על הבה"ג שמנה למלח למצוה בפנ"ע במנחות.

וע"כ דיש שני דינים במלח, א) למלוח את הקרבנות וזה נלמד מדכתיב על כל קרבנך תקריב מלח והמנחה בכלל. וזה לא חלק ממצות עולה אלא מצוה כללית למלוח הקרבנות. ב) איכא במנחה קרא מיוחד דהתם המלח הוא כמו חלק מהמנחה, וכמו דבעינן בלילה ויציקה ה"נ בעינן מלח, וזה הוה מגוף המנחה. ומשו"ה ניחא דבקרבנות לא מעכב ורק למצוה, משום דאין המלח חלק ממעשה הקרבן אלא שהוא מצוה בפנ"ע משא"כ במנחות דזהו חלק מהמנחה מש"ה מעכב. ולכן השיג על הבה"ג שמנה מלח במנחה למצוה בפנ"ע. והוסיף הגרי"ז דהרמב"ם למד זאת מהגמ' בדף יט: דרב אמר כל מקום שהחזיר הכתוב בתורה במנחה אינו אלא לעכב, ושמואל אמר גרש ושמן מעכבין ואין דבר אחר מעכב. ובתר הכי מקשה הגמ' ממלח. וצ"ע דהא פלוגתא דרב ושמואל הוא דוקא בהני דינים שנאמרו במנחות אבל מלח דדינו כן בשאר הקרבנות א"כ אין זה מהדינים שנאמרו במנחות וזה לא שייך לפלוגתתם ומאי מקשה הגמ'. וע"כ מוכרח מזה דמלח בקרבן מנחה הוי חלק מהמנחה, ואינו כמו בשאר קרבנות, ומשו"ה שפיר שייך לפלוגתא דרב ושמואל.

ויוצא דלפי הזכר יצחק הטעם לעיכובא הוא מחמת האיסור להקריב בלי מלח ולפי רבי אהרן הפסול הוא מחמת שדין ההקרבה במלח מעכבת, ולפי הגרי"ז היות והדין מלח במנחה הוא בגוף המנחה והוא כחלק ממנו לכן מנחה בלא מלח פסולה. אבל לפי הקרן אורה אין בזה שני דינים אלא שבשאר קרבנות היות והמליחה היא אחרי זריקת הדם לכן אין זה יכול לפסול. והנפק"מ תהיה בלבונה דלפי הקר"א מעכב אבל לפי המהלך שיש שני דינים ויש דין מיוחד במנחה זהו דין רק בקומץ בלבד ולא בלבונה.